

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ ЯК ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто проблему навчання учнів з особливими потребами в умовах інклюзії, проаналізовано статистичні дані і виявлено кількість дітей з особливими освітніми потребами. Проаналізовано закон “Про освіту” та встановлено, що діти з особливими потребами мають право навчатися у звичайних загальноосвітніх закладах. Вивчено в чому полягає основний принцип діяльності інклюзивної школи. Виділено форми інклюзивного навчання та основні інклюзивно-педагогічні компетенції, необхідні вчителю, який має в класі дитину з особливостями психофізичного розвитку. Визначено в чому полягає проблема навчання учнів з особливими потребами в умовах інклюзії.

Ключові слова: особа з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, індивідуальна програма розвитку особи з особливими освітніми потребами, інклюзивний підхід, форми інклюзивного навчання, інклюзивна школа, інклюзивно-педагогічні компетенції.

Помітною світовою тенденцією сьогодення є прагнення до забезпечення доступності усіх ресурсів суспільства для осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Триває формування і впровадження нових культурних і освітніх норм – створення умов для активної участі у житті суспільства для усіх громадян, в тому числі людей з тими чи іншими порушеннями розвитку, що й фіксує міжнародне законодавство на рівні ООН.

Відповідно до закону України “Про освіту” громадяни України мають право на освіту в усіх навчальних закладах, у тому числі на безоплатну освіту в державних і комунальних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров’я, особливих освітніх потреб, місця проживання та інших ознак. Що стосується освіти дітей з особливими потребами, то в законі зазначається, що їх навчання забезпечується:

створенням належних умов для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб в умовах інклюзивного навчання.

Зокрема в статті 23⁻¹ зазначено: “Забезпечення реалізації права на освіту осіб з особливими освітніми потребами

1. Особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров’я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади.

2. Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство. Психолого-педагогічна, корекційно-розвиткова та інша допомога особам з особливими освітніми потребами в системі освіти надається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з урахуванням їхніх потреб, визначених в індивідуальній програмі розвитку особи з особливими освітніми потребами.

3. Індивідуальна програма розвитку особи з особливими освітніми потребами – це документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, визначає перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та інших послуг і засобів для розвитку дитини, який розробляється групою фахівців з обов’язковим залученням батьків чи інших законних представників дитини” [8].

Виходячи із закону під **інклюзивною школою** розуміють заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей.

Не дивлячись на те, що інклюзивні школи забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі дітей з особливими потребами, для їх ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не лише вчителів та персоналу школи, але й ровесників, батьків, членів родин.

Основний принцип діяльності інклюзивної школи полягає в тому, що:

– всі діти мають навчатися разом у тих випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;

– школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання;

– забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розроблення відповідних навчальних планів, прийняття організаційних заходів, визначення стратегії викладання, використання ресурсів та партнерських зв'язків зі своїми громадами;

– діти з особливими освітніми потребами мають отримувати необхідну додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання;

– школи з інклюзивним навчанням є та установа, яка гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Цей принцип породжує інший від традиційного підхід до навчання, а саме **інклюзивний підхід**, зміст якого полягає в:

– **створення таких умов**, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах;

– **учні мають** отримати досвід, толерантного ставлення, що виключає упереджене ставлення один до одного й дискримінацію, сприяє формуванню позитивного ставлення до тих, хто “відрізняється”.

Ключовий принцип, який лежить в основі інклюзивного підходу, полягає в тому, що школи мають бути відкритими для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей. Школам необхідно знаходити шляхи, які б забезпечували успішне навчання всіх дітей, включаючи дітей, які мають фізичні чи розумові проблеми [2, 3].

Виділяють кілька форм інклюзивного навчання:

• **повна інтеграція**, за якою дітей із психологічною готовністю до спільного навчання зі здоровими однолітками та рівнем психофізичного розвитку, що відповідає віковій нормі по 1-3 особи включають до звичайних класів загальноосвітнього навчального закладу; при цьому діти мають одержувати корекційну допомогу за місцем навчання та проживання;

• **комбінована інтеграція**, за якої дітей із близьким до норми рівнем психофізичного розвитку по 1-3 особи включають до звичайних класів загальноосвітнього навчального закладу; у процесі навчання діти постійно одержують допомогу вчителя-дефектолога;

• **часткова інтеграція**, за якої дітей з особливостями психофізичного розвитку, які неспроможні разом зі здоровими однолітками оволодіти освітнім стандартом, включають до загальноосвітніх класів по 1-3 особи лише на частину дня;

• **тимчасова інтеграція**, за якої дітей з особливостями психофізичного розвитку об'єднують зі здоровими однолітками 2-4 рази на місяць для проведення спільних виховних заходів [4].

Навчання дітей з особливими потребами здійснюється за індивідуальними навчальними

планами, що розробляються з урахуванням її індивідуальних особливостей на основі навчальних програм, рекомендованих МОН України для відповідних типів спеціалізованих дошкільних закладів або спеціальних шкіл та робочого навчального плану за закладу.

Навчально-виховний процес в інтегрованих класах (групах) має корекційно-реабілітаційну спрямованість. Забезпечується максимальне використання компенсаторних можливостей кожної дитини, створюються сприятливі умови для засвоєння ними програмного матеріалу, розвитку їхніх здібностей і нахилів, позитивних рис особистості, соціалізації. У випадках, коли діти не засвоюють мінімально необхідний матеріал, педагоги самостійно визначають індивідуальну програму навчання [2].

За статистичними даними, у 2015–2016 навчальному році лише 5,8% дітей з особливими освітніми потребами, а це 2720 осіб, навчалися в інклюзивних класах, інші з них (32,6 тис.) осіб продовжують навчатися у спеціальних школах (школах-інтернатах). (Дивись схему 1) [6].

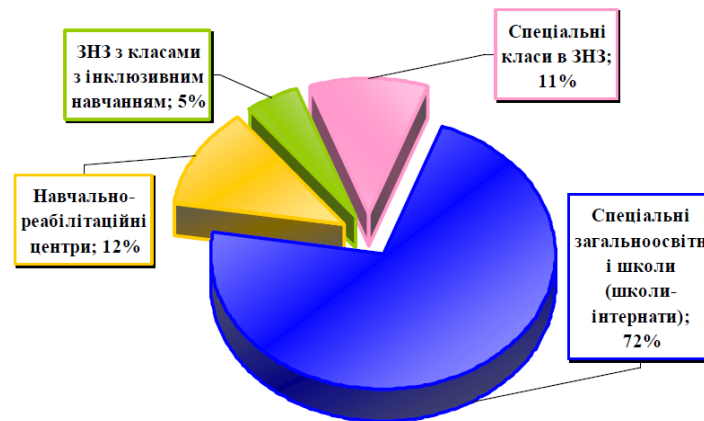

Схема 1. Охоплення навчанням дітей з особливими освітніми потребами у різних типах загальноосвітніх навчальних закладів

Навчання в інклюзивних освітніх закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для звичайних дітей. В інклюзивних класах наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів дітей. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими потребами. При цьому звичайні діти демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між звичайними дітьми і дітьми з особливими потребами в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги.

Сьогодні серед вчителів масової школи досить гостро стоїть **проблема їх підготовки до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами**. Ця проблема ініціює наукові дослідження в галузі методики навчання дітей з особливими потребами з різних навчальних предметів і математики зокрема.

Основні інклюзивно-педагогічні компетенції, необхідні вчителю, який має в класі дитину з особливостями психофізичного розвитку:

- усвідомлення змін взаємодії “дитина – освітня система”, що означає: школа для дитини, а не дитина для школи;
- знання соціально-психологічних особливостей дитини та її спеціальних потреб;
- знання спеціальних педагогічних методів і прийомів навчання та виховання такої дитини і вміння користуватися спеціальними технологіями;

– уміння створити команду педагогів, батьків.

Зміст навчального матеріалу, темп навчання, вимоги до результатів навчання у дітей з особливими потребами можуть викликати труднощі. Тому традиційна програма з математики для загальноосвітніх установ повинна бути адаптована таким чином, щоб навчання математики здійснювалося на доступному рівні для такої категорії школярів.

Мета навчання математики для дітей з особливими потребами наступні:

- оволодіння комплексом математичних знань і вмінь, необхідних для повсякденного життя, майбутньої професійної діяльності;
- розвиток логічного мислення, просторової уяви та інших якостей мислення;
- формування предметних, основних загально-навчальних умінь;
- створення умов для соціальної адаптації учнів.

Труднощі і бар'єри на шляху отримання знань і повноцінної участі в шкільному житті стоять не тільки у дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Виявлення їх з метою якщо не усунути, то хоча б розібратися, як долати їх, – одне із завдань, що стоять перед школою на шляху побудови інклюзивної середовища. Для поліпшення якості життя і навчання всіх дітей, реальної рівності можливостей в розкритті закладеного природою потенціалу необхідно виявляти і долати всі труднощі в освітньому процесі та шкільного життя, як пов'язані, так і не пов'язані з навчанням дітей-інвалідів. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – всі діти є цінними й активними членами суспільства [1].

Використана література:

1. Воспитание и обучение детей и подростков с тяжелыми и множественными нарушениями развития: [программно-методические материалы] / И. М. Бгажнокова, М. Б. Ульянцева, С. В. Комарова [и др.] ; под ред. И. М. Бгажноковой. – Москва : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 239 с.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – Київ, 2000. – 12 с.
3. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. – Вид. доп. та переробл. : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – Київ : Видавнича група “АТОПОЛ”, 2011. – 274 с.
4. Менчинская Н. А. Проблемы учения и умственного развития школьника : Избранные психологические труды. – Москва : Педагогика, 1989. – 224 с.
5. Осколкова Л. А. Индивидуализация учения младших школьников с учетом особенностей развития их познавательных процессов : дис. ... канд. пед. наук / Л. А. Осколкова. – Волгоград, 1978. – 148 с.
6. Статистичний бюлетень. Загальноосвітні навчальні заклади України. – Київ, 2016. – 100 с.
7. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
8. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2053-19/para8#n8>

References:

1. Vospitanie i obuchenie detey i podrostkov s tyazhelymi i mnozhestvennyimi narusheniyami razvitiya: [programmno-metodicheskie materialy] / I. M. Bgazhnokova, M. B. Ulyantseva, S. V. Komarova [i dr.] ; pod red. I. M. Bgazhnokovoy. – Moskva : Gumanitar. izd. tsentr VLADOS, 2007. – 239 s.
2. Kontseptsiiia rozvytku dystantsiinoi osvity v Ukraini. – Kyiv, 2000. – 12 s.
3. Kolupaeva A. A. Diti z osoblivimi osvitnimi potrebami ta organizatsiya ikh navchannya. – Vid. dop. ta pererobl. : nauk.-metod. posib. / A. A. Kolupaeva, L. O. Savchuk. – Kiiv : Vidavnicna grupa “ATOPOL”, 2011. – 274 s.
4. Menchinskaya N. A. Problemy ucheniya i umstvennogo razvitiya shkolnika : Izbrannye psikhologicheskie trudy. – Moskva : Pedagogika, 1989. – 224 s.
5. Oskolkova L. A. Individualizatsiya ucheniya mladshikh shkolnikov s uchetom osobennostey razvitiya ikh poznavatelnykh protsessov : dis. ... kand. ped. nauk / L. A. Oskolkova. – Volgograd, 1978. – 148 s.

6. Statystychnyi biuletен. Zahalnoosvitni navchalni zaklady Ukrainy. – Kyiv, 2016. – 100 s.
7. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
8. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2053-19/paran8#n8>

Титова О. В. Инклюзивное обучение математики как потребности настоящего.

В статье рассмотрена проблема обучения учащихся с особыми потребностями в условиях инклюзии, проанализированы статистические данные и выявлено количество детей с особыми образовательными потребностями. Проанализирован закон “Об образовании” и установлено, что дети с особыми потребностями имеют право учиться в обычных общеобразовательных учреждениях независимо от пола, расы, национальности, социального и имущественного положения, рода и характера занятий, мировоззренческих убеждений, принадлежности к партиям, отношения к религии, вероисповедания, состояния здоровья, особых образовательных потребностей, места жительства и других признаков. Исходя из закона под инклюзивной школой понимают учебное заведение, которое обеспечивает инклюзивное образование как систему образовательных услуг, в частности адаптирует учебные программы и планы, физическую среду, методы и формы обучения, использует существующие в обществе ресурсы, привлекает родителей, сотрудничает со специалистами для оказания специальных услуг в соответствии с различными образовательными потребностями детей.

Изучено в чем заключается основной принцип деятельности инклюзивной школы который порождает другой от традиционного подход к обучению, а именно инклюзивный подход. Выделены формы инклюзивного обучения и основные инклюзивно-педагогические компетенции, необходимые учителю, который имеет в классе ребенка с особенностями психофизического развития. Определено в чем заключается проблема обучения учащихся с особыми потребностями в условиях инклюзии.

Ключевые слова: *личность с особыми образовательными потребностями, инклюзивное обучение, индивидуальная программа развития личности с особыми образовательными потребностями, инклюзивный подход, формы инклюзивного обучения, инклюзивная школа, инклюзивно-педагогические компетенции.*

Titova Olha. Inclusive teaching of mathematics as the needs of the present.

The article deals with the problem of teaching students with special needs in conditions of inclusion, analyzes statistical data and identifies the number of children with special educational needs. The law “On Education” is analyzed and it is established that children with special needs have the right to study in ordinary general educational institutions. The study of what is the main principle of the activity of an inclusive school is studied. The forms of inclusive education and the main inclusive and pedagogical competencies necessary for the teacher who has a child with a particular psychophysical development in the class are identified. The problem of teaching students with special needs in the conditions of inclusion is determined.

Keywords: *person with special educational needs, inclusive education, individual program of development of a person with special educational needs, inclusive approach, forms of inclusive education, inclusive school, inclusive and pedagogical competencies.*